Het wedervaren van de Raaf *Corvus corax* als broedvogel in Drenthe

Rob G. Bijlsma

Al eerder heb ik beschreven hoe Raven Corvus corax West-Drenthe zijn binnengedruppeld en daar – na een voorspel van acht jaar – uiteindelijk in 2003 tot broeden overgingen (Bijlsma 2003). Een onverdeeld genoegen, dat broedgeval en het daaropvolgende in 2004 (Bijlsma 2004). Zeker gezien de lange afwezigheid van Raven in Drenthe, een rechtstreeks gevolg van de opruimwoede van mensen die vonden (en vinden) dat sommige diersoorten meer recht van leven hebben dan andere. Het was dan ook met een zekere terughoudendheid dat ik me rijk rekende met dit paar. Zoveel hoefde er niet te gebeuren om deze delicate vestiging te fnuiken. En inderdaad, in 2005 leek het doek al te vallen, na een mislukte broedpoging en de vondst van een dode, volwassen Raaf op het Aekingerzand (Bijlsma 2005). In 2006 vloog er weliswaar opnieuw een paar rond in de West-Drentse dreven, maar zonder te broeden. Het jaar daarop mislukte de eerste broedpoging, maar resulteerde het nalegsel alsnog in vier uitvliegende jongen (Bijlsma 2007).

Foto 1. Twee ravenjongen van 30-35 dagen oud op het nest in West-Drenthe, 31 mei 2008 (Rob Bijlsma).
Two chicks of 30-35 days old on the nest in West-Drenthe, 31 May 2008.

Broedgevallen in 2008 en 2009

In 2008 en 2009 hergebruikte het paar het nest dat in 2007 was gebouwd nadat een eerdere poging dat jaar op een nieuw nest was mislukt (Tabel 1). Het nest is gelegen in een opstand grove den *Pinus sylvestris*, omringd door een zee van even oude, of iets jongere, grove den. Het zijn open opstanden; de weinige ondergroei beperkt zich tot zomereik *Quercus robur* en vuilboom *Rhamnus frangula*. De dichtstbijzijnde cultuurlanden liggen iets verder dan 1 km van het nest af. De drukte van mensen is de afgelopen jaren sterk toegenomen, tussen 1996 en 2009 met een factor elf.

De start van de eileg viel in beide jaren in februari, eerder dan ooit tevoren in Drenthe (maar niet ongebruikelijk voor deze soort). Beide nesten waren succesvol. Bij de nestcontrole in 2008 werd bovendien een niet-uitgekomen ei gevonden, geheel wit van kleur (eieren van Raven lijken erg op die van Zwarte Kraai *Corvus corone*, dus wit is wel het laatste dat je verwacht; er werd geen embryo in aangetroffen) en klein van formaat (Figuur 1).

De betrekkelijk lage gewichten van de jongen in 2008 (920 en 1060 g bij leeftijden van 30 en 35 dagen) wijst erop dat het vrouwen waren (die lichter zijn dan mannen). Het alternatief is dat ze aan de magere kant waren; omdat beide geen gerimpelde buik hadden, vermoed ik dat ze goed gevoed zijn geweest. In 2009 bevatte het nest 2 mannen (gewichten van 1150 en 1175 g, bij leeftijden van 30 dagen) en 2 vrouwen (1050 en 1080 g, bij leeftijden van 29 dagen). Tijdens geen van de nestcontroles werden voedselresten op of onder het nest aangetroffen, alleen de gebruikelijke rommel als schapenwol, reeënhaar, nylon draad, resten doek en ballonnen (geplofte).

Figuur 1. Eimaten van Raven in Drenthe en op de Veluwe (N=31) in 1996-2009, met het witte ei van de Drentse raven in 2008 weergegeven als open symbool. *Egg size of Ravens in Drenthe and on the Veluwe in 1996-2009 (N=31), with a white egg shown separately (open symbol).*

Tabel 1. Samenvattende gegevens van het West-Drentse ravenpaar in 2003-09. gd = grove den. Met verplaatsing wordt bedoeld de afstand tot het laatst gebruikte nest, veelal synoniem met het nest van het jaar ervoor; nest 4 betreft het nalegsel, waarvan de afstand is berekend tot het mislukte nest uit het zelfde jaar. Legbegin is berekend op basis van de vleugellengte van het oudste jong. Nestjongenfase (in dagen) is berekend op basis van de leeftijd van de jongen tijdens nestcontroles en de datum waarop het eerste jong in een andere boom dan de nestboom verkeerde. *Breeding data of a single Raven pair in West-Drenthe in 2003 (the year of settlement) up to and including 2009. Tree species = Pinus sylvestris. Displacements are distances to the previous nest (in 2007 including a repeat after a failure, i.e. Nest 4). Start of laying is back-calculated from chick age, based on wing length. Fledging date and duration of chick stage are based on the first chick to leave the nesting tree.*

Jaar *Year*	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Boomsoort *Tree species*	gd	gd	gd	-	gd	gd	gd
Nestnummer *Nest number*	1	2	2	-	3/4	4	4
Nesthoogte *Nest height (m)*	14.5	17.2	17.2	-	11.5/18.2	18.2	18.2
Verplaatsing *Displacement (m)*	-	800	0	-	170/45	0	0
Start eileg *Onset laying*	5.III	4.III	?	-	30.III	26.II	25.II
Geringd *Ringed*	3	3	0	-	4	2	4
Uitgevlogen *Fledged*	3	3	0	-	4	2	4
Uitvliegdatum *Fledging date*	16.V	15.V	-	-	4.VI	5.V	12.V
Nestjongenfase *Chick stage (days)*	48	49	-	-	43	46	52

Discussie

Het ravenpaar in West-Drenthe doet het nog niet zo slecht. Afgezien van de tijdelijke uitval in 2005 en 2006 heeft er jaarlijks vanaf 2003 een paar gebroed, met een totale jongenproductie van 16 (waarvan er overigens zeker twee vrijwel direct na het uitvliegen zijn verdwenen). Het paar heeft tot nu toe vier nesten in gebruik gehad, waarvan 2 nesten eenmalig, 1 nest in twee opeenvolgende jaren en 1 nest gedurende drie opeenvolgende jaren. De nesten liggen maximaal 800 m uit elkaar, en in feite heeft het paar vanaf 2004 in een gebiedje van 240 bij 50 meter genesteld (Tabel 1). Dat maakt het tot een kwetsbare onderneming. De toenemende drukte in het gebied is dan ook zorgwekkend; de mislukking in 2005 en 2007 kunnen zeer wel verband hebben gehouden met menselijke verstoring.

Over de jaren heen heeft het paar blijk gegeven van intensieve broedzorg. Op een totaal van 62 nestcontroles (tijdens welke de nestboom slechts 6x is beklommen, alle overige controles vonden vanaf de grond plaats, vaak door er langs te lopen of te fietsen) constateerde ik slechts eenmaal dat er geen oudervogels aanwezig waren (bij een jongenleeftijd van 31 dagen). Omdat Raven vrijwel altijd bij het nest alarmeren, zeker indien een controle gebeurt door een 'bekende' (in mijn geval: een 'oude bekende'), is de afwezigheid van Raven bij een nest doorgaans eenvoudig vast te stellen. In de eerste twee weken van de jongenfase heb ik afgezien van nestcontroles. In de daaropvolgende tijdvakken nam het aandeel bezoeken af tijdens welke zowel man als vrouw aanwezig waren (Figuur 2).

Figuur 2. Aandeel nestcontroles (%) tijdens welke geen, één of beide ouders bij het nest werden aangetroffen, uitgezet tegen de leeftijd van de jongen (gegroepeerd in 10-daagse perioden met resp. 0, 5, 11, 12, 18, 12 en 4 bezoeken). Gesommeerd voor 2003, 2004 en 2007-09. *Proportion of nest visits during which no, one or both parents were present, in relation to chick age in 10-day periods (with respectively 0, 5, 11, 12, 18, 12 and 4 visits in 2003, 2004 and 2007-09).*

Voor zover ik kon nagaan, was het vrouwtje veel trouwer aan het nest dan het mannetje; die laatste nam kennelijk meer van de foerageertochten voor zijn rekening. Gezien de bijna constante aanwezigheid van één of beide ouders moet het voedselaanbod voldoende zijn. Het maakte ook niet uit of er 2, 3 dan wel 4 jongen op het nest zaten; altijd was er wel een ouder aanwezig om de zaak in de gaten te houden. Ook na het uitvliegen zat er altijd een ouder in de buurt van de jongen. Dat laatste is niet zonder belang. De dichtstbijzijnde Havik *Accipiter gentilis* broedt op 1 km afstand, de dichtstbijzijnde Buizerd *Buteo buteo* op 540 m. Beide heb ik bestookt zien worden, soms in spectaculaire duikvluchten met gierende vleugels. Ook Wespendieven *Pernis apivorus* kregen een poepie te ruiken.

In de literatuur wordt er vanuit gegaan dat Raven pas in hun derde levensjaar tot broeden overgaan, maar er is opmerkelijk weinig evidentie om dat te staven (Ratcliffe 1997). Ook twee jaar oude Raven zijn broedend gemeld, al lijkt het erop dat zoiets uitzonderlijk is. Hoe het zij, de jongenproductie van het Drentse ravenpaar heeft tot nu toe niet geleid tot nieuwe vestigingen in Drenthe. Sterker nog, de jongen verdwenen na het uitvliegen vlot uit zicht, vaak al binnen twee maanden. Omdat er tot nu toe geen enkele is teruggemeld (terwijl toch alle jongen zijn geringd), tasten we in het duister over hun overleving en vestiging als broedvogel. Omdat niet-broedende Raven gezelligheidsdieren zijn, is de kans groot dat ze zich aansluiten bij Raven op de Veluwe of in Duitsland.

Hoe het zij, het blijft van groot belang alle waarnemingen van Raven in Drenthe vast te leggen. Hopelijk nemen de waarnemers meer moeite dan alleen de melding op www.waarneming.nl te zetten. Het is wezenlijk van belang om te kijken naar gedrag, ruistadium, paarband, al dan niet binding met een gebied... Meldingen van broedende vogels moeten gepaard gaan met heldere waarnemingen; een nestvondst is wel het minste.

Summary: Vicissitudes of Ravens *Corvus corax* breeding in Drenthe.

After the (re)settlement of the Raven as a breeding in Drenthe in 2003, a single pair continued to breed up to and including 2009. It inhabited (medium-)old stands of Scots pine *Pinus sylvestris*, with distances between successive nests varying between 0 and 800 m (Table 1). During these seven years, it failed to raise chicks in 2005-06, but succeeded in raising 1x 2, 2x 3 and 2x 4 young in the remaining five years (Table 1). The nest with 2 chicks also contained an unhatched, completely white egg of small size (Fig. 1). None of the fledglings were reported in later years (although ringed), nor was there an increase in the breeding population of Drenthe. Onset of laying was back-calculated from wing length of the oldest chick, and ranged between 25 February and 5 March (the laying starting on 30 March was a repeat). Measurements and weights indicate that chicks were generally in good condition. Of 62 nest visits (6 times climbing the nest tree, the remaining from the ground), only a single visit showed an absence of parents at the nest. The remaining visits showed one or both parents to be present at the nest, although the proportion of single-parent presence increased in the course of the nestling and post-fledging periods (Fig. 2). This is another indication that this pair apparently is not bottlenecked by food shortage.

Literatuur

► Bijlsma R.G. 2003. Na 80 jaar afwezigheid broedt de Raaf *Corvus corax* weer in Drenthe. ► Drentse Vogels 17: 51-69.

Bijlsma R.G. 2004. Tweede broedgeval van Raaf *Corvus corax* in Drenthe. Drentse Vogels 18: 44-48.

► Bijlsma R.G. 2005. Drentse Raven-idylle *Corvus corax* in kiem gesmoord. Drentse Vogels 19: 53-61.

► Bijlsma R.G. 2007. Nalegsel van Drentse Raven *Corvus corax* succesvol. Drentse Vogels 21: 78-80.

► Ratcliffe D. 1997. The Raven. Poyser, London.

Adres

Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, rob.bijlsma@planet.nl

Foto 2. Vier ravenjongen (29-30 dagen) op hetzelfde nest, 20 april 2009 (Rob Bijlsma). *Four chicks (29-30 days old) on the same nest, 20 April 2009.*